

Hvaljen budi, Gospodine moj, po sestrici Vodi

Voda – hrvatsko nacionalno blago

Zadnjih desetljeća mnogi politički geostratezi upozoravaju kako će se u skorijoj budućnosti voditi ratovi za vodu. Neki tvrde da takvi ratovi već traju. Kao što se danas vode ratovi za naftu često pod krinkom borbe za ljudska prava slični scenarij bi mogao biti i s vodom. Zato su mnoge korporacije uz podršku svojih vlada danas veoma aktivne u kupovini voda po mnogim zemljama. Ne treba niti spominjati da su to u pravilu siromašne države koje se nalaze u dubokoj ekonomskoj krizi i velikim dugovima.

Postoje neke teme u javnom prostoru našeg hrvatskog društva koja izazivaju veliko zanimanje, na koja smo veoma fokusirani i za koja smo se doslovce zalijepili: ulazak u EU – da ili ne, stranačka problematika, nacionalno pitanje i sl. Sva ona i opravdano zauzimaju visoko mjesto na ljestvici predmeta našeg zanimanja. Napokon, radi se često i o ključnim pitanjima o kojima ovisi naša budućnost i budućnost naše djece. Ona u pravilu izazivaju previše strasti koja po nekom ustaljenom običaju kao rezultat stvaraju duboke podjele među ljudima. Ipak fokusiranost na ta pitanja dovela je do toga da smo zanemarili ostala društvena pitanja koja su ostala po strani i prepuštena pojedincima koji često samovoljno donose odluke, umjesto da budu predmet pažnje i konkretnog zauzimanja svih građana. U „ostala“ društvena pitanja, kao iznimno važna, izdvojio bih socijalnu problematiku i okoliš. To

su područja koja su sama po sebi toliko široka da ih je običnom građaninu teško pratiti. Samo problematika okoliša toliko toga obuhvaća da i znanstvenik s tog područja može sva zbivanja i aktivnosti samo djelomično pratiti. Upravo je zato iznimno važna uloga udruga i drugih udruženja građana kako bi se kvalitetnije i djelotvornije, kao pomoć i korektiv vlasti, sudjelovalo u javnom životu i time ojačalo i doprinijelo razvoju i jačanju civilnog društva. U budućnosti kvaliteta društva u bitnom će ovisiti o tome koliko će građani kroz organizirano civilno društvo u demokratskim procesima sudjelovati u javnom životu. Ukoliko izostane takvo sudjelovanje bit ćemo prepušteni manjini koja bi bez kontrole civilnog sektora mogla dovesti društvo u još težu situaciju nego što je sada. Uvijek postoje rizici da političke elite ili neki pojedinci u vlasti donose loše odluke ili provuku zakone koji nisu u interesu građana i naše domovine i tako nanose neprocjenjivu

Zoran Milić, Zagreb
- Franjevački svjetovni red

Zadnjih nekoliko desetljeća zbile su se velike negativne promjene na vodnim resursima širom svijeta gdje je čovjek sustavno djelovao na uništenju te dragocjene baštine. Sječa šuma, regulacije vodotoka, izgradnja brana, sprečavanje prirodnog plavljenja obalnog područja tekućica gradnjom nasipa, uporabom umjetnih gnojiva i pesticida u intenzivnom poljodjelstvu, ispuštanje otpadnih voda iz domaćinstava i industrijskog otpada u vodotoke i sl.

štetu. Takav slučaj imali smo s pokušajem privatizacije *Hrvatskih voda*. Kako se radi nečemu što predstavlja veliku važnost za Hrvatsku i njene građane i unatoč tome što je taj zakon išao u hitnu proceduru, reakcijom Crkve, udruga i nekih pojedinca uspjele se na vrijeme spriječiti ovaj pokušaj privatizacije i uzbuđeni javnost.

Hrvatske stranputice

Moram odmah reći kako mi nije namjera pisati samo o pokušaju privatizacije *Hrvatskih voda*, daleko je važnije u ovom času ukazati upravo na potrebu veće senzibilizacije i angažmana za društvena pitanja koja su nedopustivo zanemarena. Primjer pokušaja privatizacije *Hrvatskih voda* trebao bi biti dobar povod u promišljanju važnosti sudjelovanja javnosti u razvoju hrvatskog društva, a na poseban način stavio bih naglasak na nužnost, prije svega, kršćanskog angažmana i njegovog snažnijeg uključivanja u društvenu stvarnost na razini civilnog društva. Neuspjao pokušaj privatizacije *Hrvatskih voda* ne predstavlja kraj te priče već se može očekivati novi nasrtaj onih koji imaju novac i koji žele kupiti sve što će im stvoriti novi i siguran profit, a voda je zasigurno više nego siguran profit. Vlasti su više manje sklone, bez obzira na političku opciju, linijom manjeg otpora zbog kroničnog nedostatka novca ili nečijeg osobnog interesa olako popuštati pritiscima i prodati sve što se može prodati. Dakako, imaju za to i svoje opravdanje u već poznatoj tvrdnji kako je država loš gospodar i da bi se privatizacijom sve dovelo u red. Tvrdnja je djelomično točna, samo je pitanje je li baš sve na prodaju a pogotovo odnosi li se to i

na ono što se smatra općim i javnim dobrom.

Zadnjih desetljeća mnogi politički geostratezi upozoravaju kako će se u skorijoj budućnosti voditi ratovi za vodu. Neki tvrde da takvi ratovi već traju. Kao što se danas vode ratovi za naftu često pod krinkom borbe za ljudska prava (primjer nam je rat u Iraku a niti Libanon ne možemo iz toga isključiti ako se zna da je njihova nafta najkvalitetnija na svijetu) slični scenarij bi mogao biti i s vodom. Zato su mnoge korporacije uz podršku svojih vlada danas veoma aktivne u kupovini voda po mnogim zemljama. Ne treba niti spominjati da su to u pravilu siromašne države koje se nalaze u dubokoj ekonomskoj krizi i velikim dugovima.

Da će Hrvatska doći na red upozoravao je mnogo godina prije *Franjevački institut za kulturu mira* koji se s problematikom voda bavi već dugi niz godina. Sustavnim praćenjem ove problematike potaknuo je i senzibilizirao mnoge da se aktivno uključe u ova zbivanja. Upravo na poticaj Instituta *Vijeće franjevačkih zajednica* 2005. godine uputilo je *Otvoreno pismo* Saboru i Vladi Republike Hrvatske ukazavši na široku problematiku zaštite i gospodarenja vodnim blagom te na neke nepravilnosti gospodarenja njime u Republici Hrvatskoj i na opasnosti koje iz toga mogu proizići. U otvorenom pismu objavljena je i *Deklaracija o vodama* u kojoj se traži da se preispita postojeća legislativa o vodama s ciljem stvaranja cjelovite, studiozno pripremljene strategije gospodarenja vodama i izrade *Vodno-gospodarske osnove Republike Hrvatske*. Podržavši poruke *Vijeća franjevačkih zajednica*, Franje-

vački svjetovni red upućuje *Apel za zaštitu i ispravno gospodarenje vodama u Hrvatskoj* i podsjeća da su vode opće dobro koje, po *Ustavu*, ima osobitu zaštitu Republike Hrvatske, po *Zakonu o vodama*, ne može „biti ni u čijem vlasništvu“ (čl. 3), da je po svojoj naravi ključna socijalna kategorija i da se ne može tretirati samo kao roba namijenjena tržištu odnosno stjecanju profita. U više navrata, a u suradnji i s drugim svjetovnim udrugama i crkvenim organizacijama, slani su apeli i otvorena pisma sličnog sadržaja. Unatoč apelima, studenog 2010. god. dogodio se iznenadni pokušaj privatizacije *Hrvatskih voda*. Vlada RH je u hitnu proceduru, bez javne rasprave, uputila *Konačni prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vodama*. Ovim zakonom trebalo je omogućiti da se *Hrvatske vode* kao javna ustanova pretvore u trgovačko društvo čime bi se zakonski omogućila privatizacija. Jednostavno rečeno: vode kao opće dobro postala bi roba. Ono što je bilo odmah prekršeno bio je *Zakon o zaštiti okoliša* zbog neodržavanja tridesetodnevnih javnih rasprava za zakone koji imaju utjecaja na okoliš. Isto tako prekršen je i *Poslovnik Hrvatskog sabora* jer su se izmjene zakona našle u hitnoj proceduri iako nije riječ o zakonima kojima se otklanjaju veći poremećaji u gospodarstvu niti se radi o izmjenama zakona koje se donose radi usklađivanja s pravnom stečevinom EU. Izmjene zakona su prvenstveno usmjerene prema promjeni pravnog statusa *Hrvatskih voda* iz javne ustanove u javno poduzeće što je trebao biti prvi korak k privatizaciji *Hrvatskih voda*. Što bi značilo da bi hrvatski građani izgubili kontrolu

nad poduzećem koje upravlja našim vodnim resursima. Zanimljivo je spomenuti kako u zemljama EU sve organizacije za područja voda, kroz agencije i druge oblike organizacije, ustanovljene su kao neprofitne, s iznimkom jedne organizacije od dvije koliko ih ima Latvija.

Za razliku od javnih ustanova, izmjenom samo jednog članka prijedloga zakona, trgovačka društva se mogu privatizirati. Istina je da se ne može privatizirati voda kao resurs, jer kao opće dobro zaštićena je *Ustavom Republike Hrvatske*, ipak ne treba biti naivan i pomisliti da privatizacijom vodoopskrbnog sustava neće privatizirati i voda kao resurs. Važno je istaknuti kako nije samo voda bogatstvo, već i opsežna dokumentacija o vodama kao što su: planovi vodoopskrbe, planovi zaštite voda, planovi navodnjavanja, atlas vodotoka, kartografske podloge, dokumentacija o znanstveno-istraživačkim projektima itd. Najbolji primjer je privatizacija istražne i druge tehničke dokumentacije o korištenju voda koje je posjedovala INA d.d.

INA posjeduje dragocjene podatke o sastavu tla i geološkim te hidrogeološkim uvjetima na širokim prostorima u RH te posjeduje crpilišta, tvornice za preradu vode i objekte za dopremu vode. Sve te objekte i podatke INA je nudila komunalnim poduzećima besplatno u vlasništvo prije Domovinskog rata i neposredno nakon njega. Nakon privatizacijskog procesa praktički je nemoguće postići dogovor oko prepuštanja tih vrijednih podataka i objekata.

Korporacije ispred okoliša ili...?

Da se dogodila privatizacija imali bi urušavanje sustava vodnih naknada koji u ovom obliku funkcionira od 1967. godine, kao neporeznih javnih davanja koja ne počivaju na ideji ekvivalenosti cijene za uslugu koju plaća neposredni korisnik – već na ideji solidarnosti gdje plaćaju i posredni i neposredni korisnici, novac ide u jednu blagajnu i financira se prema načelu prioriteta u potrebama. Može se očekivati u skoroj budućnosti novi pokušaji privatizacije, samo na suptilniji način kroz razne oblike koncesija ili sl.

Voda i gospodarenja vodama daleko su kompleksnije stvarnosti, stoga se pažnja i angažman ne može svesti samo na zaštitu od privatizacije. Naime, zadnjih nekoliko desetljeća zbile su se velike negativne promjene na vodnim resursima širom svijeta gdje je čovjek sustavno djelovao na uništenju te dragocjene baštine. Sječa šuma, regulacije vodotoka, izgradnja brana, sprečavanje prirodnog plavljenja obalnog područja tekućica gradnjom nasipa, uporabom umjetnih gnojiva i pesticida u intenzivnom poljodjelstvu, ispuštanje otpadnih voda iz domaćinstava i industrijskog otpada u vodotoke i sl. Globalne klimatske promjene kompleksno negativno djeluju na kvalitetu i kvantitetu nadzemnih i podzemnih voda. Ova stvarnost je i u našoj domovini itekako prisutna. Vodu treba zaštititi kao stanište, energetske resurs i izvor života, zato je potrebno prvenstveno probuditi odgovornost svih ljudi a posebno struke čija bi zadaća bila uskladiti i međusobno ispreplesti znanstveni, ekonomski i sociološki aspekt razmišljanja u cilju uspješnije i svrsishodnije zaštite tog neprocjenjivog bogatstva. Čim je rizik od ugrožavanja okoliša veći, a posebno kad se radi o nečemu što je za čovjeka pitanje opstanka kao što je apsolutno voda i zrak, onda osobna i društvena odgovornost u zaštiti i očuvanju okoliša mora biti znatno veća. U bespoštednoj utrci za profitom mnoge korporacije i tvrtke skoro u pravilu ne obaziru se na okoliš, i dok je politika u realnom svijetu uglavnom u službi takvih interesnih skupina i teško joj se odupire, više nego ikada potrebno je ojačati civilni sektor kako bi bio kvalitetna alternati-

Prosvjed protiv projekta Družba Adria (Zagreb, 25. 10. 2005.)

va svemu onomu što stavlja nečiji osobni interes ispred općeg. Na ovom području uključivanja građana u procese odlučivanja u civilnom sektoru i kršćanske organizirane zajednice moraju dati svoj doprinos a osobito po pitanjima socijalne pravednosti i okoliša.

Uz primjer uspješne intervencije javnosti, kojim se spriječila privatizacija *Hrvatskih voda*, naveo bih, po mojem uvjerenju, primjer kad su javnost i struka pasivni i nezainteresirani. Svakako treba reći da uvijek postoje rijetki pojedinci iz struke, pojedine udruge te obični građani koji hrabro dižu svoj glas ali koji se slabo čuje. To je primjer izgradnje 14 županijskih centara za gospodarenje otpadom (CGO), koji su krenuli s realizacijom a da javnost u postupcima procijene utjecaja na okoliš tih projekata gotovo i nije sudjelovala. Javnost je uglavnom bila pasivna. Na žalost, Vlada je pod utjecajem nekih interesnih lobija nametnula loš koncept gospodarenja otpadom koji je ekološki neisplativ,

za okoliš rizično i za građane preskupo rješenje. Centri s mehaničko-biološkom obradom samo će djelomično iskoristiti prikupljeni otpad a rizičnost ovih projekata, jer su im lokacije na vodozaštitnim i krškim područjima bogatim vodama, iznimno je velika. Nabrojiti ću samo neke centre koje se planiraju graditi jer su veoma rizični zbog lokacija bogatih podzemnim vodama: Lećevica kod Splita, Bikarac kod Šibenika, Marinščina kod Rijeke i Kaštjun kod Pule. Ovaj koncept je svakako bolji od običnih deponija koji su razbacani po cijeloj Hrvatskoj, međutim, naspram drugih koncepata ovo je nakon spalionice najgore jer se otpad samo u manjoj mjeri reciklira i ide dalje u uporabu. Na žalost, odbačen je koncept zbrinjavanja otpada temeljenog na odvojenom prikupljanju otpada na kućnom pragu i reciklaži kako se to radi u mnogim civiliziranim gradovima u svijetu. Zanimljiv je podatak da u ustavu naših susjeda Slovenaca piše kako se otpad ne smije odlagati na krškom po-

dručju, čime su jasno rekli kako im nije niti na kraj pameti da se igraju s nečim tako vrijednim kao što je voda. A da se radi o veoma skupom rješenju građani će svakako brzo saznati kad im dođe račun od komunalnog. Budući da su Centri krenuli u realizaciju to je sada gotova stvar koja se više ne može povući. Na žalost, sve te odluke o izgradnji CGO, osim nekih ekoloških udruga i građana u čijoj se blizini grade centri, javnost nije niti primijetila, prije svega jer nadležno ministarstvo i lokalna samouprava nisu poduzeli potrebne aktivnosti informiranja. Najčešće će gospodarstveni i politički interesi biti ispred javnih pa je zbog toga više nego nužno jačanje upravo civilnog društva koje je najozbiljnija alternativa takvim nastojanjima. Ovo je prostor u kojem svoje mjesto moraju naći i aktivne kršćanske skupine koje bi se trebale znatno više uključiti u javni život.

Kršćanske organizirane zajednice trebale bi izići iz svojevrstne izolacije i ući u ovaj prostor i zastupati svoje vjerske i moralne stavove te novim inicijativama svakako uključiti i nepotrebno zanemarena društvena pitanja socijalnog karaktera i očuvanje okoliša i doslovno boriti se za dostojanstvo čovjeka. Duboko sam uvjeren da se kvalitetne promjene mogu pokrenuti upravo iz baze, gdje bi se s novim senzibilitetom i konkretnim zauzimanjem moglo učiniti mnogo dobra. Ma koliko su god teška vremena i koliko su jaki razni politički i financijski moćnici, koji provodeći svoje interese ugrožavaju čovjeka i sve stvoreno, upravo zato trebamo se svi potruditi i hrabro ući u arenu našega svijeta i boriti se za sva Božja stvorenja. ❖

Poruka indijanskog poglavice bijelom čovjeku (ulomak)

Godine 1854. indijanski poglavica Seattle uputio je pismo američkom predsjedniku u Washington kada je ovaj izrazio želju da kupi velika područja indijanske zemlje i tada obećao rezervat indijanskom narodu.

Sjajna voda što teče brzacima i rijekama nije samo voda već i krv naših predaka. Ako vam prodamo zemlju morate se sjetiti i učiti vašu djecu da je ona sveta, i da svaki odraz u bistroj vodi jezera priča događaje i sjećanja moga naroda, žubor vode glas je oca moga oca. Rijeke su naša braća, one nam utažuju žeđ. Rijeke nose naše kanue i hrane našu djecu. Ako vam prodamo našu zemlju morate se sjetiti i učiti vašu djecu da su rijeke naša braća, i vaša, i morate od sada dati rijekama dobrotu kakvu biste pružili svakome bratu.